

УДК 330.46:339

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-7>**Калініченко З. Д.**кандидат економічних наук, доцент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6045-1511>**Kalinichenko Zoya**

Dnepropetrovsk State University of Internal Reference

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ПОСИЛЕННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ПОЗИЦІЙ КРАЇНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто економічний потенціал країни, основні напрями діяльності та принципи інтеграції України в європейський економічний, політичний та соціокультурний простір, що становить головне підґрунтя євроінтеграційних процесів економіки. Виділено основні цілі економічної інтеграції та регіонального лідерства, серед яких – гармонійний розвиток економічних інститутів, стабільне і збалансоване економічне взаємопроникнення, підвищення рівня життя, рівня значущості та вагомості країни у міжнародному співробітництві. Автор розглядає економічну інтеграцію України з країнами ЄС як макроекономічну співпрацю, що передбачає конкурентоспроможність, регіональне лідерство, діалог щодо макроекономічної політики. Підтверджується, що ЄС надає значну фінансову допомогу, спрямовану на відновлення економіки, через численні канали, включаючи макроекономічні позики, що доповнюють кошти МВФ, бюджетні гранти та інвестиції. Фінансовими інструментами надається підтримка здійсненню конкретних реформ, зокрема в секторі енергетики, охорони довкілля, сільського господарства, малих та середніх підприємств, системі соціального захисту та у фінансовому секторі.

Ключові слова: рівень економічного потенціалу, регіональне лідерство, ринок, співробітництво, інтеграційні можливості, Європейська рамкова конвенція.

ECONOMIC POTENTIAL AND STRENGTHENING LEADING POSITIONS IN UKRAINE'S FOREIGN POLICY

The article summarizes the definition of the country's economic potential, main directions of activity and principles of integration of Ukraine into the European economic, political and socio-cultural space. This is the basis of the European integration processes of the economy. The main goals of economic integration are highlighted. This is the harmonious development of economic institutions, stable and balanced economic interpenetration, raising the standard of living, the level of importance of the country in regional leadership. The author considers economic integration as a macroeconomic cooperation, which provides for a regulatory dialogue on macroeconomic policy and political leadership. The EU provides significant economic recovery assistance through macroeconomic loans complementary to IMF funding, budgetary grants and investment. That is, these financial instruments support specific reforms in the energy, environment, agriculture, small and medium-sized enterprises, the social protection system and the financial sector. Continuous attention and analysis of the processes taking place in Europe and revision of the Ukrainian position are extremely important. This is especially important in the context of a possible change in the nature of the Community in connection with the accession of new States. The article states that European integration is a strategic goal of our state, enshrined in legislation. The analysis of the positive and negative consequences makes it possible to assess Ukraine's ability to use the positive aspects of European integration. At the same time, a simultaneous elaboration of a program of actions on the integration of Ukraine is necessary, taking into account the existing threats and experiences of the countries that have recently become members of the European Union. Given the influence of integration factors on the political, economic and social spheres of the country, Ukraine's accession to the European Union remains promising, on the path to which the country has made great efforts and will be improved. And in the near future, he will become a member of the European Union.

Keywords: economic potential, regional leadership, market, investment, integration, international convention.

JEL classification: C12, C14, C18.

Постановка проблеми. Зростання самостійної зовнішньої політики України пов'язане з розробленням і реалізацією ефективних механізмів. Набуття регіонального лідерства визначає наявність у країни відповідного рівня економічного потенціалу, базуючись на якому відбувається активізація дій країни у регіональній та міжрегіональній політиці.

За оцінками експертів, упродовж років перебування у числі претендентів на входження до складу ЄС Україна не відіграла суттєвої ролі у формуванні його стратегії, ба більше, навіть не було прагнень до цього, що пояснювалося лише адаптацією до умов членства.

Та все ж, окрім визначення як пріоритету підписання асоціації між Європейським Союзом та східноєвропейськими країнами, об'єднання надавало допо-

могу у реалізації Плану «Україна – ЄС», розробленні ідеї створення зони вільної торгівлі.

Сьогодні важливим для Європейського Союзу є узгодження пріоритетів у програмах міжнародної допомоги щодо України, що посилює ефект від їх реалізації та сприяє підвищенню рівня ефективності використання виділених фінансових ресурсів. Для українського суспільства і політикуму корисним є досвід налагодження діалогу між різними соціальними та політичними групами щодо європейської інтеграції, що на протязі двох десятиліть здійснювався центральнорезультативними країнами.

Важливо сформулювати «нові правила гри» як для державних інституцій, так і для взаємовідносин влади і суспільства; провести реформу парламенту – голов-

ного законодавчого органу, який і формуватиме нові «правила гри»; провести і завершити реформи в різних сферах; завершити процес децентралізації й надати всі можливості регіонам вільно й ефективно розвиватися; створити умови чесної конкуренції для всіх учасників ринку та надати соціальні гарантії громадянам; знайти більше спільних точок економічної співпраці України та країн світу; забезпечити належний рівень енергетичної безпеки країни; сформулювати стратегії зовнішньої політики та політики регіонального лідерства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми масштабного ринкового реформування економіки України та співробітництва з країнами Європейського Союзу досліджувалися вітчизняними і зарубіжними науковцями. Теоретико-методичні основи структурування та секторальної збалансованості ринку країн Східної і Центральної Європи розкривали у своїх Карл Поланьї [1], Патрісія Морейра [4]. Серед вітчизняних учених-економістів наукові дослідження вказаних проблем здійснювали Богдан Данилишин [3], Ярослав Юрчишин [2], С. Кораблін [3], В. Шапран [4], Іван Коссе [11].

Незважаючи на значну кількість та високий рівень теоретичного опрацювання публікацій із досліджуваної проблеми забезпечення розвитку країн із перехідною ринковою економікою, питання входження в європейський ринок, розроблення механізмів та шляхів подолання незбалансованості і диспропорцій у процесі реформування залишаються актуальними та потребують досліджень як для України, так і для інших країн із ринковою системою, що розвивається.

Нагальною є проблема подолання неринкового управління індикаторами макроекономіки та міжнародного співробітництва. Ця проблема включає такі складники, як відхід від використання зовнішньої політики виключно як політики «латання дірок» у бюджеті країни, а також від політики лише запобігання кризам. Найчастіше дослідники виділяють соціально-економічні дисбаланси в таких сферах, як:

розмір ВВП на душу населення, тобто сильна нерівномірність цього показника для різних країн і регіонів світу;

рівень доходів населення: глобальним дисбалансом є той факт, що в різних країнах і регіонах світу рівень доходів населення значно відрізняється;

рівень життя населення: доходи населення, доступність освіти, медицини, рівень політичних і економічних свобод, тривалість життя тощо;

виробництво і споживання певних видів ресурсів, наприклад дисбаланс виробництва і споживання вуглеводневої сировини;

експорт/імпорт та те, що одні країни впродовж багатьох років мають позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а інші – негативне.

Мета статті полягає у з'ясуванні економічного потенціалу України, основних напрямів діяльності та принципів інтеграції країни в європейський економічний, політичний та соціокультурний простір, що становить головне підґрунтя євроінтеграційних процесів економіки.

Завданням було виділити основні цілі економічної інтеграції та регіонального лідерства, серед яких – гармонійний розвиток економічних інститутів, стабільне й збалансоване економічне взаємопроникнення, підви-

щення рівня життя, рівня значущості та вагомості країни у міжнародному співробітництві.

Виклад основного матеріалу. Співпраця між Україною та країнами Європи відбувається на двосторонньому рівні. Ці відносини мають різний ступінь активності, проблеми, перспективи та залежать від багатьох чинників: програм розвитку країни, наявності власних природних ресурсів, можливостей окремих варіантів диверсифікації джерел постачання певних видів енергоносіїв, значення конкретного стану кожної з держав тощо.

Україна потенційно має всі необхідні передумови, щоб істотно зменшити економічну та політичну залежність та заощадити велику кількість коштів. Наприклад, Міжнародне енергетичне агентство у своєму дослідженні щодо України висловило думку, що країна потенційно може припинити імпорт газу з Росії [2, с. 149].

Отже, Україна з її геополітичним положенням, газотранспортною системою та потужним паливно-енергетичним комплексом може стати одним із ключових гравців на ринку Європи. Для цього першочерговими завданнями є утвердження країни на міжнародній арені як сильної, стабільної держави з демократичним управлінням, забезпечення прозорості діяльності секторів економіки, галузей через усунення корупційних схем.

За умови узгодженості дій в енергетичному секторі України з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Чехією з'являється можливість посилити енергетичну безпеку в регіоні Центральної та Східної Європи.

Сектор економіки, що визначається співробітництвом України з країнами Європи, й досі є порівняно недостатнім, що зумовлено низкою причин: існуванням слабких місць у системі адміністрування податків, проблемами зі структурою та відсутністю рівноваги економіки, значним регуляторним тягарем. Найкращий спосіб зменшити існуючий ще напівлегальний сектор – забезпечити адекватне і доцільне інституційне середовище, що створює умови для функціонування конкурентних ринків. Ідеться насамперед про чітку та прозору правову систему, сильне й спроможне адміністрування податків. Однак вартість зменшення напівлегального сектору економіки є надто високою порівняно з перевагами такого кроку.

Знаходячись у самому центрі Європи, Україна продовжує нарощувати свій потенціал разом із сусідніми європейськими країнами. Відкриваються кордони. Збільшуються можливості культурного, економічного, фінансового співробітництва та обмінів. Одним із пріоритетів Європейського Союзу є активний розвиток прикордонної і транскордонної співпраці. Своєю чергою, Рада Європи напрацювала для європейських країн відповідний інструментарій та методології у даній сфері, які вміщені у Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями та її додаткових протоколах.

Уже сьогодні Україна могла б за грамотного управління запустити окремі сфери економіки і потіснити конкурентів на ринку. Країні нарешті вдалося б віднайти групи держав, чий інтерес на просторі пострадянських республік корелювали з її власними, а однакове відчуття та амбітність планів дали б змогу реалізовувати активну регіональну політику в суттєво

ширших регіональних межах, аніж до цього. Це зумовило б практичне впровадження ідеї регіонального лідерства як складника зовнішньополітичної стратегії держави.

Але цього немає, Україна знову продовжує йти простим шляхом вивезення з країни сировини. Ігноруються теоретичні основи та сучасні практичні вимоги до розбудови внутрішнього та зовнішнього ринків.

Сьогодні польські колеги у співпраці з Радою Європи продовжують допомагати Україні опанувати лідерські навички у місцевому самоврядуванні. Так, у 2018–2019 рр. саме польський Фонд підтримки місцевої демократії в рамках Програми «Децентралізація» (DOBRE) Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) продовжив з урахуванням польського досвіду реформи поширення в Україні Академії лідерства на сім областей, де працює DOBRE [5].

ВВП на душу населення в Україні з 2011 р. перебуває на найнижчому рівні серед усіх країн Європи: у 2018 р. майже \$3 000 проти, наприклад, Вірменії, де цей показник становить \$4 100, Білорусі – \$6 300, Болгарії – \$9 300, Грузії – \$4 400, Молдови – \$4 000 [8].

Україна – найбідніша в Європі країна за часткою ВВП на душу населення. Згідно з підрахунками МВФ, країна помінялася місцями з Молдовою, яка мала цей далеко непочесний статус упродовж останніх років. Сталося це через більш оптимістичні прогнози щодо зростання обсягів валового внутрішнього продукту сусідньої держави. Це дало змогу Молдові піднятися на 133-є місце у світі з показником \$2 694 ВВП на особу. Україна – 134-та (\$2 656). Найбільший із-поміж європейських країн цей показник у Люксембурзі – понад \$100 тис. Різниця більше ніж у 40 разів. Обсяг ВВП на кожного громадянина Німеччини у 17 разів перевищує наші показники, громадянина Польщі – у шестеро.

Ярослав Юрчишин указує, що у складі ВВП є сегменти, які не обліковуються і потенціал яких не вико-

ристовуємо сповна. Приміром, значна частина національного багатства не залучена в економічний обіг і, відповідно, не створює доданої вартості. Йдеться передусім про землю, ринок продажу якої не запрацював. Те ж стосується і рекреаційного ресурсу країни, який використовується теж украй не раціонально, тож його ефективність дуже низька. І таких резервів, які дали б змогу поліпшити ситуацію на внутрішньому і зовнішньому ринках України у більш-менш короткій період, доволі багато [7].

Стосовно ж того, до чого прагнути, то, нагадаємо, найбільший показник ВВП на душу населення в Україні було зафіксовано 12 років тому, у 2008 р., – \$4 095. Тоді майже наблизилися до показників найбіднішої країни ЄС – Болгарії. Сьогодні в Україні основні статистичні критерії, за якими порівнюють країни у світі, наприклад індекс розвитку людського потенціалу, ВВП на душу населення, залишаються низькими.

Станом на початок 2020 р. номінальний ВВП України становив 150 млрд дол. США. За загальним обсягом економіки країна перебуває на 56-му місці у світі, між Казахстаном і Кувейтом.

Угорщина, яка майже у п'ять разів менша за Україну, продукує більше ВВП. А економіка Словаччини складає третину української, хоча сама країна менша у 10 разів.

За попередніми міжнародними оцінками, ймовірним є сценарій, за котрим глобальне зростання у найближчі роки досягне 3,6–3,9%. В Україні, навіть за оптимістичних прогнозів, реальне зростання не перевищить 2,5–3%. Це означає, що відбуватиметься подальше нарощування розриву (відставання) в економічній динаміці України і решти світу. Зрозуміло, подібні розриви можуть вимагати нетрадиційних підходів для протидії як глобальним, так і національним викликам. Складність подолання такого розриву значною мірою зумовлена тим, що модель національної економіки залишається споживчою та імпортозалежною, а

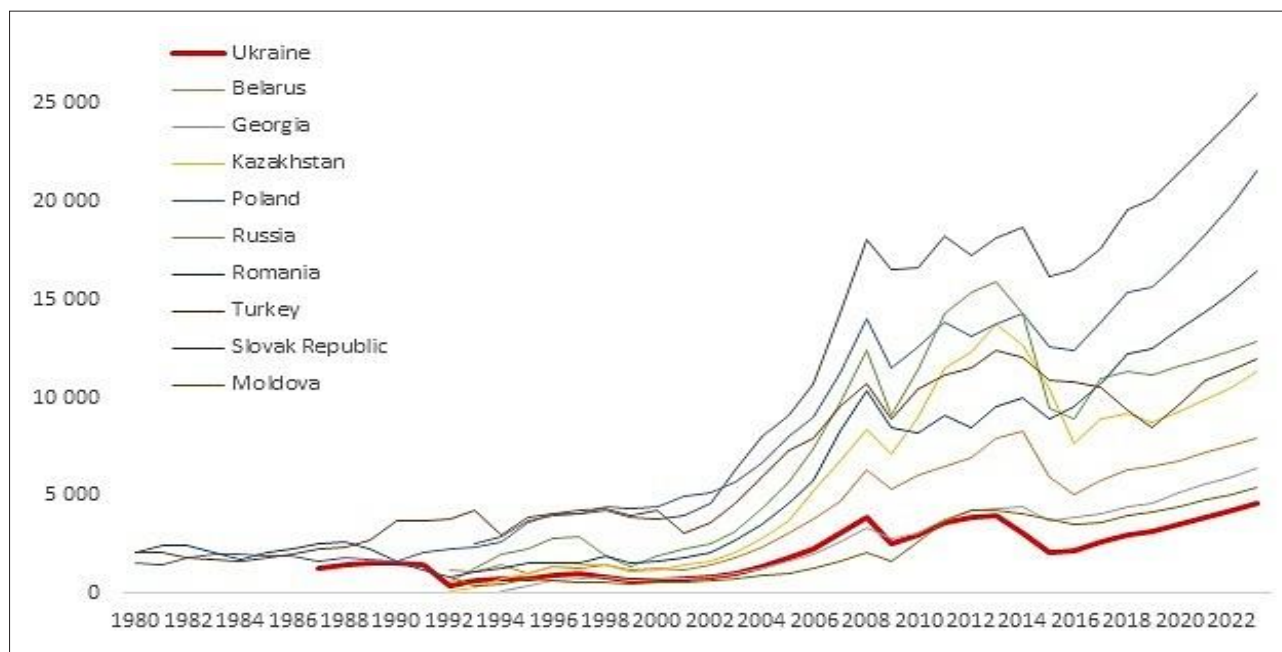

Рис. 1. Динаміка ВВП на душу населення, \$ (2020 р. і далі – прогноз МВФ)

Джерело: складено за [11]

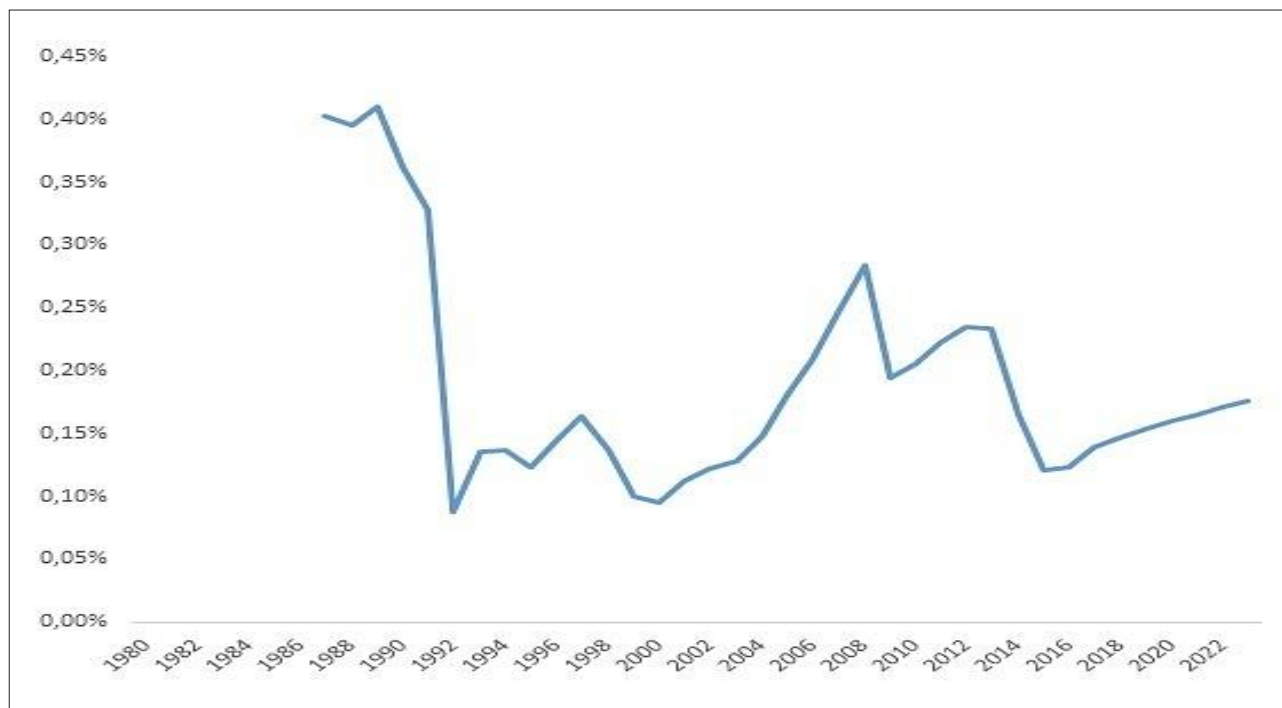

Рис. 2. Частка України в глобальному ВВП (2020 р. і далі – прогноз МВФ)

Джерело: складено за [11]

Таблиця 1

**Номинальний ВВП України
станом на початок 2020 р. [10]**

Місце серед країн світу	Країни світу	Номинальний ВВП, млрд дол. США
52	Катар	191,849
53	Алжир	172,781
54	Угорщина	170,407
55	Казахстан	170,326
56	Україна	150,401
57	Кувейт	137,591
58	Марокко	119,040
59	Еквадор	107,014
60	Словаччина	106,552

тому й такою, що легко підпадає під зовнішній тиск чи несприятливу кон'юнктуру.

Для малих відкритих економік, до яких належить і Україна, прискорений економічний розвиток в умовах низького внутрішнього попиту і низької купівельної спроможності населення можливий за рахунок активного виходу на зовнішні ринки, посилення експортної спроможності вітчизняних виробництв та їх інтеграції до утворених мереж з більшим складником доданої вартості.

Важливо, щоб Україна опинилася саме серед тих країн, у розвитку торговельних та інвестиційних зв'язків з якими була б зацікавлена Велика Британія. Зауважимо також, що «наповнення» виробництв внутрішньою вартістю, а з тим і посилення конкуренто-

спроможності, здорожчання експорту, вимагає значних додаткових інвестицій у людський капітал, підвищення кваліфікації, технологічної та інфраструктурної готовності. Тобто нова структура сучасної світової економіки вимагає випереджального розвитку і зміцнення інноваційності та конкурентоспроможності, що теж потребує окремого дослідження.

Висновки. Розглядаючи європейську економічну інтеграцію як макроекономічну співпрацю, передбачається продуктивне порозуміння щодо макроекономічної політики та політичного лідерства країн. ЄС надає значну спрямовану на відновлення економіки України фінансову допомогу. Бюджетними грантами, інвестиціями, іншими фінансовими інструментами надається підтримка здійсненню конкретних реформ у секторі енергетики, охорони довкілля, сільського господарства, малих та середніх підприємств, системі соціального захисту та у фінансовому секторі.

Європейська інтеграція є стратегічною метою України, закріпленою законодавчо. Аналіз позитивних та негативних наслідків дає змогу оцінити можливості країни від євроінтеграції. При цьому необхідне одночасне вироблення програми дій щодо інтеграції України з урахуванням існуючих загроз та досвіду країн, які вже стали членами Євросоюзу.

Ураховуючи вплив інтеграційних чинників на політичну, економічну та соціальну сфери держави, перспективним залишається вступ України до Європейського Союзу, на шляху до якого країна зробила багато зусиль та буде вдосконалюватися, й у найближчій перспективі стане членом ЄС.

Список використаних джерел:

1. Сіденко В., Юрчишин Я. Перспективи входження України у ринки висхідних країн. Київ : Заповіт, 2015. 124 с.
2. Юрчишин Я. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. Київ : Заповіт, 2018. 202 с.
3. Кораблін С. Виклики і ризики розгортання кризових процесів в Україні та напрями економічної політики їх запобігання. Київ : Основи, 2017. 109 с.
4. Шапран В. Економічна модель ризиків кризових процесів в Україні та заходи макроекономічної стабілізації. Київ : Знання, 228 с.
5. The Visegrad Four (V4) Nations: Early Adopters of the Belt and Road Opportunity. URL : <http://hkmb.hktdc.com/en/1X0AA60I-research/> (дата звернення: 15.01.2019).
6. Гончарук А., Кошовий С. Шовковий шлях: від концепції до практичних кроків. *Зовнішня політика України*. 2016. № 1. С. 26–36.
7. Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 4 травня 2018 р. / відп. за випуск д.е.н., проф. С.О. Якубовський. Одеса : ОНУ, 2018. 172 с.
8. Добров Д. Вибухове зростання нерівності у світі є однією з головних загроз людству. URL : <https://ua.112.ua/mnenie/vybukhove-zrostannia-nerivnosti-u-svitiie-odniieiu-z-holovnykh-zahroz-428083.html> (дата звернення: 15.01.2020).
9. Про затвердження плану заходів на 2018 рік з реалізації Стратегії подолання бідності на 2019 рік. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-2019-rik-z-realizaciyistrategiyi-podolannya-bidnosti>.
10. Статистична інформація. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 04.02.2020).
11. BP Statistical Review of World Energy. June 2015. URL : www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statisticalreview/statistical_reviewof_world_energy.pdf (дата звернення: 07.01.2019).

References:

1. Sidenko V, Yurchyshyn Y. (2015) *Perspektyvy vkhodzhennya Ukrainy u rynky vyskhidnykh krayin* [Prospects for Ukraine's accession to the markets of the rising countries]. Kyiv: Zapovit (in Ukrainian)
2. Yurchyshyn Y. (2018) *Hlobal'ni tendentsiyi i perspektyvy: svitova ekonomika ta Ukrainyana*. [Global trends and prospects: the world economy and Ukraine]. Kyiv: Zapovit (in Ukrainian)
3. Korablin S. (2017) *Vyklyky i ryzyky roz-hortannya kryzovykh protsesiv v Ukraini ta napryamy ekonomichnoyi polityky yikh zapobihannya* [Challenges and risks of crisis development in Ukraine and directions of economic policy for their prevention]. Kyiv: Osнови (in Ukrainian)
4. Shapran V. *Ekonomichna model' ryzykiv kryzovykh protsesiv v Ukraini ta zakhody makroekonomichnoyi stabilizatsiyi*. [Economic model of risks of crisis processes in Ukraine and measures of macroeconomic stabilization]. Kyiv: Znannya (in Ukrainian)
5. The Visegrad Four (V4) Nations: Early Adopters of the Belt and Road Opportunity. <http://hkmb.hktdc.com/en/1X0AA60I/hktdc-research/> (accessed 15 January 2019)
6. Honcharuk A., Koshovyy S. (2016) *Shovkovyy shlyakh: vid kontseptsiyi do praktychnykh krokiv*. [Silk Road: from concept to practical steps]. *Zovnishnya polityka Ukrainy*, [Foreign Policy of Ukraine] vol. 1, pp. 26-36 (accessed 25 March 2020).
7. *Ekonomichnyy potentsial krayiny: naukovi pidkhody ta praktyka realizatsiyi* (2018) [Economic potential of the country: scientific approaches and practice of implementation]: materialy II Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Odesa, 4 travnya 2018 r.) / vidp. za vypusk prof. S. O. Yakubov's'kyu. Odesa : ONU imeni I. I. Mechnykova, 2018. pp.171-172.
8. Dmitry Dobrov (2018) *Vybukhove zrostannya nerivnosti u sviti ye odniyeyu z holovnykh zahroz lyudstvu* [The explosive rise of inequality in the world is one of the major threats to humanity]. Available at: <https://ua.112.ua/mnenie/vybukhove-zrostannia-nerivnosti-u-svitiie-odniieiu-holovnykh428083.html> (accessed 15 January 2020)
9. *Stratehiya podolannya bidnosti* [On approval of the action plan for 2018 on the implementation of the 2019 Poverty Reduction Strategy, February 20, 2019]: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-2018-rik-z-realizaciyistrategiyi-podolannya-bidnosti>.
10. *Statystychna informatsiya*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 04 February 2020).
11. BP Statistical Review of World Energy. June 2015. Mode of access: www.bp.com/content/dam/bp/pdf/statisticalreview/statistical_reviewof_world_energy.pdf (accessed 07 January 2019).